

**Punter, David. Metafor. Çev. Doğan, S.,
İstanbul: Vakıfbank Kültür, 2024, ss.248,
ISBN: 978-625-6647-00-8**

Serkan Doğan

İstanbul/Türkiye

serkansn@gmail.com

orcid: 0000-0001-6366-0776

Atıf Citation

Doğan, S. (2024). Punter, David. Metafor. Çev. Doğan, S., İstanbul: Vakıfbank Kültür, 2024. ss.248, ISBN: 978-625-6647-00-8. *BABUR Research*, 3 (2), 187-199.

Gönderim Submitted

15.08.2024

Revizyon Revision

30.08.2024

Kabul Accepted

14.09.2024

Yayın Tarihi Publication Date

31.12.2024

İnsanı insan yapan en önemli bileşen dil olmakla birlikte, her dilin sahip olduğu kelime sayısı, kullanım şekli, alanı ve bağlamı sınırlıdır. Bir dildeki ifadenin başka bir dile tam olarak ve kelimenin tüm anlamı dile getirilerek çevrilmesi ise imkânsızdır. İşte metaforlar, dile ve sözcüklere üstel bir hız katan ve adeta kuantum âlemine atfedilebilecek bir

kabiliyetle her sözcüğün sahip olduğu anlamı ve duyguyu bazen binlerle, milyonlarla çarpıp çeşitlendirebilen ve çoğaltan bir araçtır ve kuşkusuz insanoğlunun en önemli icatlarından biridir. Dilin kendisi de bir bakıma baştan başa metafordan ibarettir. Bireyin duygu ve düşüncelerinin sözcüklerle tam olarak ifade edilebilmesi olanak dahilinde değildir. Dolayısıyla en basit bir kelime bile esasen bir metafordur. Duyu organlarımızın evreni algılama yetilerinin kısıtlı olması gibi, dilin ifade ve iletişim gücü de son derece sınırlıdır. Sözgelimi, heyecan dolu ve sürükleyici bir rüya gördüğümüz gecenin sabahında, bu rüyayı anlatıp tarif etmeye çalıştığımızda, çoğu zaman kullandığımız sözcüklerin fazlasıyla yetersiz kaldığını ve rüyada duyumsadıklarımızı asla ifade edemediklerini anlarız. Gündelik yaşamda da metaforlar karşımızdakine duygu ve düşüncelerimizi yazılı ya da sözlü olarak aktarmada kimi zaman kasıtlı olarak kimi zaman ise farkına varmadan kullandığımız en mühim vasıta ve hayatın her

parçasına çoktan sirayet etmiştir. Metafor içermeyen bir yaşam kısıtlı, iki boyutlu ve yaratıcılıktan yoksundur. Metaforsuz bir yaşantıyı sürdürme tasavvuru oldukça güçtür.

Kitabın yazarı David Punter, Bristol Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı Profesörüdür. Lisans, yüksek lisans ve doktorasını Cambridge Fitzwilliam College'da tamamlamış olup, başlıca ilgi alanı gotik kurgudur. Ayrıca on sekizinci yüzyıldan günümüze düzyazı ve şiir ile edebiyat teorisi, yapısöküm, psikanaliz ve anti-kanon teorisi gibi konularla ilgilenmiş ve bu alanda kitaplar yayımlamıştır. Romantik ve çağdaş edebiyat, psikanaliz, sömürgecilik sonrası çalışmalar ve edebiyat kuramı üzerine de pek çok eser veren Punter, yirmi dört eleştirel kitap ve dört şiir kitabının yanı sıra yüzlerce deneme ve makale yayımlamıştır. David Punter'ın orijinal adı "Metaphor" olan eseri, ilk kez 2007 senesinde basılan ve metafor alanında dünya çapında kaynak kitap olarak kabul edilen bir eserdir.

Eser, metafor kavramının edebiyat, dil, kültür ve düşünce üzerindeki etkisini derinlemesine inceliyor. Kitap, metaforun tarihsel kökenlerini ve farklı kültürlerdeki rolünü ele alırken, edebî teori, psikanaliz ve postkolonyal çalışmalarla ilişkisini de tartışıyor. Batı ve Doğu edebiyatlarından örnekler sunarak metaforun dönüştürücü gücünü vurguluyor. Punter'ın eseri, metaforun sadece süslü bir dil ögesi olmadığını, dilin ve anlatının temel bir parçası olduğunu ortaya koyuyor. Eser, metaforun edebiyat çalışmalarındaki önemini ve kültürel anlamda taşıdığı derinliği anlamak isteyenler için kapsamlı bir kaynak niteliği taşıyor.

Şiir dilinin ve sembolik dilin temel kavramı olan metafor, edebiyat çalışmalarında merkezi bir kavramdır, ancak günlük dilde ve konuşmada da yaygındır. Postmodernizm ve yapısöküm gibi son dönem edebiyat kuramları metin incelemelerini dönüştürmüş ve metafor hakkındaki düşüncelerimizde devrim yaratmıştır. Bu kitapta David Punter, felsefi köklerinden Doğu'daki dini ve siyasi metafor geleneğine kadar bu terimin klasik arka planını ortaya koyuyor ve metaforu kültür ve siyasetin kamusal alanlarıyla ve bunların edebiyatı etkileme biçimiyle ilişkilendiriyor. Bunun yanında, metaforu edebiyat teorisi, felsefe, psikanaliz ve postkolonyal çalışmalarla ilişkili olarak incelerken, bu söylemini batı ve doğu edebiyatından spesifik örneklerle açıklıyor. Bu kapsamlı eser, metaforun edebiyat çalışmaları için önemini yanı sıra kültürel çalışmalar, dilbilim ve felsefe ile olan ilişkisini de vurguluyor.

Dili ve yaşamı mucizevî kılarak dilin olanaklarını sınırsız duruma getiren metaforlar, insanın kendisini, hayatı ve ötekini anlamasının ve anlamlandırmasının benzersiz bir yöntemidir (Eke, 2019: 238). Hayatımızın temel kavramlarını ve hatta hayatın kendisini bile metaforlar olmadan anlamak ve yorumlamak güçtür. Çoğu zaman soyut izleklere sahip bulunan metafor, kimi zaman ise somut bir biçimde

ortaya konulur. Sözelimi, “aşk bir tür savaştır” der Ovidius. Bharthari ise aşkı “tutku nehrinde bir timsaha” benzetir. Hayat ise Pessoa’ya göre “oyuncak tren”, Forrest Gump’a göre “bir kutu çikolata” iken, Necatigil’e göre “arada kalmaktır”. Tanpınar’a göre “bir yolculuk olan” hayat, Edip Cansever’e göre ise “Amerikan bilyardosudur”. Metafor sözcüğü, Eski Yunanca *phérō* / φέρω (“taşımak, götürmek”) filinden “öte” anlamı *meta+* ön ekiyle türetilmiş *metaphorá* / μεταφορά sözcüğünden gelmektedir (İng. *metaphor*, Fransızca *métaphore*) (Uğur, 2023). Öte yandan, Türkçede metafor ile imge ve simge çoğu zaman birbirine karıştırılan kavramlardır. Kısaca ifade etmek gerekirse, metafora “benzeşim” ilişkisi geçerliken ve gerekirken, simge veya sembolde ise “nedensellik” ilişkisi geçerlidir. Çokanlamlılık ancak eğretilime (metafor) düzleminde kaldığı sürece mümkün olabilir (Yavuz, 1999: s. 53). TELE1 kanalındaki “Hayat ve Kitaplar” programında “Metafor” kitabı tanıtılırken değinildiği gibi, metafor elbette daha çok kavramlardan yapılan ve açıklanabilir bir şey, imge ise açıklanması daha güç bir şiir yapıcısıdır. (e-YOU-1). Bunun yanında, BloombergHT kanalındaki “Pandora’nın Merakı” adlı programda da ele alındığı üzere, çevirisini yaptığımız eser, metaforlar üzerine bir inceleme niteliği taşıyor. Kelimelerin metaforize edildiklerinde ne kadar başka ve farklı anlamlara gelebildiklerini ve kimi zaman tehlikeli de olabileceklerine dair hem dilden ve kurgudan hem de psikanalizden yola çıkan bu kitap, edebiyata akıl yürütenler için ufuk açıcı bir kaynak olacak gibi görünüyor (e-YOU-2). Zira ülkemizde metafora duyulan ilginin sınırlılığı ve bu kavramın genellikle imge ve bağlantılı birkaç temel söz sanatı çerçevesinde algılanması, bu konuda az sayıda eser verilmesine neden olmuştur. Kitap bu alandaki boşluğu doldurma iddiasında bulunurken, “metafor” gibi sıklıkla telaffuz edilirken tam da anlaşılamayan bir konuda Punter’ın yazdıkları ufuk açıcı niteliktedir (Erdem, 2024).

Gelgelelim, günümüzde edebiyat ve şiir metaforun tek kullanım alanı olmaktan çoktan çıkmış, metaforlar sayısız disiplin ve araştırma alanında kullanılmaya başlamıştır. Punter’ın eserinde, Doğu edebiyatından olduğu kadar Batı edebiyatından da, bir yandan Shakespeare’den diğer yandan Freud’dan, gerek gazete manşet ve haberlerinden gerekse bilindik bir filmde veya sinemaya da uyarlanan popüler bir kitaptan, bunun yanında psikanalizden, mitolojiden ve hatta şarkı sözlerinden alıntılar yapılarak örnekler veriliyor. Bütün bu çeşitliliğin altında yatan temel amaç, metaforun hayatın tümünü kapsamakta olduğunu göstermek ve kanıtlamaktır. Böylelikle anlıyoruz ki, “metafor” kavramı sadece birtakım derinlikli edebi çalışmaların öznesi değil, aynı zamanda kamu alanında, halkın ağızında, duvar yazılarında, sokak jargonunda, siyaset ve reklam dilinde, akıldan çıkmayan bir şarkıda, bir çocuk oyununda, rüyalarda ve efsanelerde, kısacası her şeyde egemen ve vazgeçilmez bir unsurdur. Nitekim, eserin başında çevirmenin belirttiği üzere, *metafor, bireye ve topluma bir cennet vadetmiyor, ancak hiç değilse, kendi gerçekliğini*

ve kendi koşullarını cennete çevirebilmesinin, yine kendi zihin ve anlam dünyasının sınırlarını esnetebilmesinin, kabiliyeti ve isteği dahilinde mümkün olduğunu müjdeliyor. Metaforlar da tıpkı meteorlar gibi, tüm evreni kaplıyor ve her yerde varlar aslında. Onların olmadığı yerde ise sadece uçsuz bucaksız bir boşluk hüküm sürüyor (Punter, 2024: s. 9).

Eser, çevirmenin ve editörün önsözlerinin ardından gelen “Giriş” kısmında metaforun kullanım alanlarında dair çeşitli örnekler verilerek başlıyor. Öncelikle, metafor kavramının Oxford İngilizce Sözlük içerisindeki sözlük kapsamından söz ediliyor. “Metin” kelimesinin etimolojik anlamından ve geçmişinden de bu bağlamda söz ediliyor. Geoffrey Chaucer’ın “Efendi Thopas’ın Hikâyesi” adlı eserinden, Edmund Spenser’dan, hatta gündelik dildeki “iş başında” ifadesinin kullanımından, Graham Greene’in “Brighton Kayalığı” (1938) adlı eserindeki anti-kahraman Pinkie’den, keza “faşist” kelimesinin etimolojik kökeninden, Philip Larkin tarafından yazılan “Nasıl Uyumalı” (1950) adlı şiirden, Ian Fleming tarafından yazılan “Dr. No” (1958) adlı bir romandan, “James Bond” filmindeki repliklerden, 1978’de Chicago Üniversitesinde düzenlenen metafor konulu bir konferansta Wayne C. Booth tarafından sunulan bildiride yer alan sözlerden, Zane Grey ve diğerlerinin kurgularında da yer bulan belirli bir Amerikan kültür türünü betimlemek üzere yararlanılan “Kovboylar ve Yerliler” ifadesindeki farklı anlamlardan, benzeri şekilde “Yerli-Hintli” çelişik kullanımlarından ve siyasi jargondaki “kaygan zemin” ifadesi gibi muhtelif sahalardaki birbirinden farklı metinlerden verilen örnekler ile metaforu anlamayı amaçlayan okuyucuya yepyeni ufuklar sunuluyor.

Giriş kısmından sonra eser on ana bölüm halinde ilerliyor. Kitabın sonunda ise metafor ile ilgili temel terim ve kavramların açıklandığı bir “Sözlük” kısmı yer alıyor. Şimdi eserin ana bölümleri kısaca ve metin içerisinden seçtiğimiz belli başlı örneklerle ele alabiliriz.

1-Klasik Problem: Mecazi Dil (s. 35) bölümünde, metaforun klasik arka planı hakkında genel bilgiler verilir. Öncelikle lafzi ve mecazi dilin temel farkları açıklanıyor. Hemen ardından ise Aristoteles’in “Poetika” eserindeki metafor tanımına ve açıklamalarına değiniliyor. Aristoteles’a göre, metafor, “bir şeye bir başka şeye ait olan bir ismi vermek; cinsten türlere veya türlerden cinse veya türlerden türlere benzeşimler kurarak aktarım”dır. Aktris Vivien Leigh’in oyun yazarı ve siyasetçi düşünür George Bernard Shaw hakkındaki görüşlerindeki (“Shaw bir tren gibidir. Biri çıkar, söyleyeceğini söyler ve kendi yerine oturur. Oysa Shakespeare deniz banyosu gibidir – insan nereye isterse oraya yüzer.”) ve ayrıca Samuel Johnson’ın Corneille ile Shakespeare’i mukayese ederken kullandığı sözlerdeki ve John Dryden’in Shakespeare hakkındaki betimlemelerindeki metaforik anlatımlardan örnekler verilerek konu genişletiliyor. İlerleyen satırlarda ise George Orwell’in İngiltere’nin çağdaş halini tasvir etmek için yeterli metaforları kullanırken buluruz.

Buradan yazar siyaset alanına uzanır ve İngiltere’de Muhafazakâr Partinin 1978 senesinde kullanmış olduğu “İşçi (Partisi) Çalışmıyor” sloganına gönderme yapar. Örtük ve açık anlam, benzeyen ve benzetmelik terimleri bu noktada kısaca açıklanır. Coleridge “şiirin belli başlı iki noktasından” bahsederken ve “doğanın gerçeğine sadakatle bağlı olarak okuyucunun sempatisini harekete geçirme gücüne ve hayal gücünün renklerini değiştirerek bir yenilik duygusu verme gücüne” değinirken, büyük tarihçi Edward Gibbon’un düzyazı tarzına dair kayda değer yorumundaki ilginç betimlemelerden de alıntı yapılır. Bunun ardından, Coleridge’in “Kubilay Han” şiirinin açılış kısmı analiz edilir ve Joseph Conrad’ın “Karanlığın Yüreği” (1902) adlı eserinde bu konu ile ilgili olarak yaptığı yorumlar aktarılır. Augustus dönemi şairi Alexander Pope’un kendisinin Sporus olarak adlandırmayı tercih ettiği karakterine saldırdığı “Epistle to Dr Arbuthnot” (1734) eserindeki zehir zemberek bölümden bir başka alıntı yapılarak bu dizelerdeki metaforlar detaylıca incelenir. Bundan sonra ise George MacBeth’in meşhur “Baykuş” (1963) şiirine değinilmektedir. Hem benzer hem farklı olan bir metafor yapısı, Amerikan yazar Cormac McCarthy’nin “Kesişme” (1993) isimli romanında da karşımıza çıkar.

2-Doğu ve Batı Metaforu (s. 55) bölümünde, metaforu Doğu versiyonları ile karşılaştırmak suretiyle bu geleneğin göreceli hale getirilmesine yer verilir ve Doğu ile Batı metaforları arasındaki fark ve benzeşimler ortaya konulur. Bölümün sunumu niteliğindeki açıklamaların hemen ardından, Charles Dickens’in “Edwin Drood’un Gizemi” (1870) adlı eserinden alınan, “Bir Başpapaz ile bir Papazlar Meclisi” olarak anılan bölümün başındaki bir pasaja yer verilir. Aldous Huxley’in “Yeni Dünya” (1932) ve George Orwell’in 1984 (1948) gibi totaliterlik karşıtı hiciv romanları, Wilkie Collins’in “Beyazlı Kadın” eseri ve John Bunyan’ın “Çarmıh Yolcusu” adlı kitaba göndermeler yapılır. Horace Walpole’un “Otranto Kalesi” (1765) eserinden Ann Radcliffe’in “Athlin ve Dunbayne Kaleleri” (1789) adlı eserinin metaforik çağrışımları açıklanır. Her ne kadar “kale” ifadesi başlıkta görünmüyorsa da, Mervyn Peake’nin “Gormenghast” üçlemesine değinilir. Ele alınan kale imgesi bir tür Geç Orta Çağcılığa geri götüren bir güzergâh olarak yer alırken, bu bakımdan Robert Browning’in “Childe Roland Kara Kuleye Geldi” (1855) adlı eseri bir başka örnek olarak zikredilir. Ardından, Ted Hughes’un “Bir Jaguara İkinci Bakış” adlı şiirinin detaylarına ve barındırdığı metaforlara inilirek şiirin ihtiva ettiği ayrıntılı tasvirler ve tabirler izah edilir. Hughes’un “Ekstroem” eserindeki Çin şiir tekniği ve metafor kullanımına dair açıklamalarına ve Van Norden’in Batı ve Çin felsefesi mukayeselerine de yer verilir. Cizvit papazı ve şair Gerard Manley Hopkins’in metafor kullanımı anlatılırken, Hopkins’de “Alaca Güzellik” şiiri alıntılanır. T’ang Hanedanı dönemi sırasında büyük Çinli şair Du Fu tarafından yazılmış olan “Kıvrılan Nehir” adlı şiir ve Zhou Bang-yan tarafından on birinci yüzyılın sonları / on ikinci yüzyılın başlarında bir sevgiliye yazılmış olan “Jade Konağında İlkbahar” şiiri analiz

edilirken, Doğu ve Çin şiirinde metafor kullanımı açıklığa kavuşturulur ve Batı metaforuyla karşılaştırmalar yapılmış olur. Bu bakımdan, Çincenin bütün bir simge kullanımı, alfabe dillerinde mevcut bulunanlardan farklılık gösterir ve bu nedenle de metafor düşüncesi ile basılı sayfa üzerindeki kelimeler arasındaki benzerlikler ve farkların, şeyler arasında algılanan farklar ve benzerlikler ile ne ölçüde ve ne şekilde ilgili oldukları düşüncesinin mutlaka birbirinden ayrılması gerekmektedir.

3-Kamusal Alandaki Metafor (s. 77) bölümünde, metafor hakkındaki muhtelif fikirler ile dil ve siyasetin kamusal alanları arasındaki temel devamlılık vurgulanmaya çalışılır. Nasıl tanımlarsak tanımlayalım, her ne kadar bu biçim metaforun temelini oluştursa da, metafor salt bir edebi biçimden fazlasıdır. Öyle ki metafor, kurum, şirket ve kamu kuruluşlarına ait tasvirlerin ortak alt katmanı olarak kabul edilir. Bu itibarla, Fransız Marksist düşünür Louis Althusser, dil aracılığıyla bizim nasıl “adlandırıldığımızı”; yani, bizim nasıl özneler haline getirildiğimizi tarif etmektedir. Kamusal metafor kullanımlarına ilişkin bir örnek olarak, “Tütün devleri 280 milyar dolarlık yargılamada dolandırıcılık iddialarını reddettiler” başlığı altında bir köşe yazısına değinilir. Bu bağlamda, “tütün devleri” ve “Dev avcısı Jack” motifindeki gibi “dev” kavramı irdelenir. Buradan ise Blake’in dillere destan “Hasta Gül” (1794) şiirinin ve içerdiği metaforların analizine geçilir. Ardından, “Fathers4Justice” adındaki baskı grubu ve “Toys’R’Us” markasının kapsadığı anlamlar ve ilişkili metaforlar incelenir. Countryside Alliance (Kırsal İttifak), Bristol şehri ile bu şehirle bütünleşen “Yelkenliler” heykeli verilen diğer örneklerdir. Roland Barthes “Çağdaş Söylenler” (1957) adlı ünlü denemesinde Çin’e dair Batıdaki “günahkârlık” şeklindeki betimlemeler bütününe atıfta bulunurken, aynı zamanda “Tüccar Girişimciler” ve “Risk Sermayesi” ifadelerini ele alır. Birleşik Krallık ve “Taç” anlatım ve imalarından, Dannie Abse’nin “A Suburban Episode” (1968) adlı şiirine geçiş yapılır. Bu uzunca şiir analizini ise, Sylvia Plath’ın pek meşhur şiiri “Babacık” (1962) eserinden alıntılanan dizelerin incelenmesi takip eder. Fransız düşünürler Gilles Deleuze ve Felix Guattari’nin fethedilen alanların “yeniden yurtlaştırılması” terimine gönderme yapılırken, büyük edebiyat kuramcısı Maurice Blanchot’nun edebiyat ve ölümün ayrılmazlığı konusundaki ısrarı, Samuel Beckett’in süslü edebi söylemi reddetmesi [refusal of elaborated discourse] ve Salman Rushdie’nin anadilin reddinin telafisi olarak aşırı konuşma konusundaki ısrarından söz edilir. Samuel Beckett’in “Murphy” (1938) adlı romanın “Magdalen Mental Mercyseat” bölümünde, gerçeklik, normal algılama ve çeviri şekilleri ile kavranamayacak ve tümüyle tarifi imkânsız olan oldukça zorlu bir konu ele alınırken, “absürt” terimine de bir gönderme yapılmadan geçilmez. Özellikle de metaforlaştırmaya karşı en büyük direnci sergileyen bir “oyun” olması nedeniyle, Samuel Beckett’in ünlü oyunu olan “Godot’yu Beklerken” (1955) eserinden söz edilir ve hemen ardından Coleridge’in “Hüzün: Bir Kaside” (1802) adlı eserindeki hüznün tanımı ve anlatımına yer verilir. Winston Churchill gibi

başkalarının yanında, şair Les Murray de aynı olguya “karabasan” adını takmıştır. Bu bölüm, bir sigara paketinin markasını da oluşturan “Camel” ifadesi ve çağrışımlarını açıklayan bir kısım ve “gömülü metafor” tabirinin izahatı ile son bulur.

4-Metafor ve “Onun Yerine Metin” (s. 99) bölümünde, metaforun kamusal alandaki kullanımının edebiyatı hangi şekillerde etkilemiş olduğu incelenir. Daha çok yapısökümcü bir yaklaşımın açıklandığı ve Jacques Derrida’nın metafor hakkında söylediği şeylerden bir ikisinin özetle anlatacağı bu bölümde öncelikle 2002 yılında Britanya’da yayınlanan ve aynı yıl Man Booker Ödülünü kazanan Yann Martell’in “Pi’nin Yaşamı” adlı popüler eseri incelenir. Daha sonra, bir başka örnek olarak ise siber-kurgu yazarı William Gibson’ın “Örüntü Tanıma” (2003) adlı bir romanı verilir ve bu örneğe de Barthes’a ait “yazarın ölümü” teorisinin yankıları eşlik eder. “Marşlı” şiir ekolü olarak adlandırılan yapı bağlamında değerlendirilen ve İskoç yazar Edwin Morgan tarafından kaleme alınan “Arnheim Yöresinden Uzakta” isimli şiir; “Marşlı” ekolü temsilcileri tarafından üretilen eserlerin arasında uzak ara en iyisi olarak tarif edilerek alıntılanır. Bu şiirin başlığı ise hiç şüphesiz Edgar Allan Poe’nun “Arnheim Yöresi” (1850) adlı eserinden gelmektedir. Ayrıca, “Argos’taki Kanopus Arşivleri” (1979-1983) serisi de dâhil olmak üzere, Doris Lessing’in bilim kurgu romanlarının pek çoğuna göz atıldığında, benzeri metaforlara rastlanmaktadır. Bu bölümde incelenen türden metafor biçimleri, romantik şiirde olduğu gibi izlenme listelerinde hasılat rekorları kıran “Matrix” filmlerinde de açık ve net bir şekilde görülebilmektedir. Bu bağlamda, “telepati” kelimesi ve çağrıştırdığı metaforlar Nicholas Royle’un “Telepati ve Edebiyat: Zihin Okumaya dair Denemeler” (1990) adlı eseri ve ayrıca son zamanlarda yayımlanmış bulunan Tekinsiz (2003) adlı kitabının “Telepati Etkisi” bölümünün ana konusudur. Ardından, konunun John Fowles’un “Fransız Teğmenin Kadını” (1969) adlı eserindeki ilginç ele alınış biçiminden söz edilir. Salman Rushdie’nin postmodern veya belki de büyümlü gerçekçi romanı “Geceyarısı Çocukları” (1981) adlı eserinin, yazarın ve metnin telepatik niteliklerini nasıl ön plana aldığına bakılırken, “başka bir yaşam” ifadesinden hareketle Karayipli yazar Derek Walcott’un 1973 yılında bu isimle yayınlanan şiir kitabın (Başka Bir Yaşam) birinci bölümünden alıntı yapılır. “Verandalar” ile başlayan bu uzun şiir, bünyesinde sayısız metafor barındırmaktadır. “Başka bir yaşam” ifadesinin doğrudan veya dolaylı pek çok anlamına kapı aralanır. E.M. Forster’in “Hindistan’a Seyahat” (1924) adlı eserinden kısaca bahsedilirken, azat edilen Afrikalı bir köle tarafından erken dönemde yazılan ve “Oludah Equiano’nun İlginç Öyküsü” başlığını taşıyan ve 1789 yılında Britanya’da yayımlanan otobiyografik bir metinden ise daha detaylı bir şekilde söz edilir. J.M. Coetzee’nin sömürgecilik sonrası döneme özel bir vurgu yapan “Barbarları Beklerken” (1980) adlı eserindeki tarih ve anlatı değerlendirmeleri ile takip edilebilecek şekilde güçlü karşılaştırmalar yapılarak bölüm son bulur.

5-Metafor ve Psikanaliz (s. 121) bölümünde, metaforun nasıl işlediğini anlamak

için, bu konunun psikanalize ilişkin yönlerinin de temel olarak kabul edildiği vurgulanır. Bölüm fantastik romancı Terry Pratchett'in "Muhafızlar! Muhafızlar!" (1989) adlı eserindeki Carrot adında bir karakterin sözleri ile başlar. Sözleri şöyle noktalanmaktadır: "Yaşam standardının yükselmesi demek, bir metafor, bunu da yeni yeni öğreniyorum, aynen yalan söylemek gibi ama daha süslüsü." "Zamazingo" metaforu da bu metinde dikkat çeker. Böylece metaforun süsleyici veya kurucu olarak rolü hakkındaki görüş ve söylemlere geri dönülmüş olur. Batı mitolojisinde algılanan cücelerden tutun da J.R.R. Tolkien'e kadar, sayısız metaforik genişleme söz konusudur ve tam da burada "Pamuk Prenses ile Yedi Cüceler" öyküsünün farklı versiyonlarından bahsedilir. T.S. Eliot'ın "Seninle konuşurken, kelimeleri kullanmalıyım" sözünden hareketle, kelimelerin kullanılmasının da kaçınılmaz olarak metaforları kullanmayı gerektirdiği sonucuna varılır. Freud üzerinde değerlendirmelerde bulunan Fransız psikanalist Jacques Lacan'dan yapılan alıntıların ardından, Freud'un başyapıtı olan "Rüyaların Yorumlanması" (1900) adlı eserinde ele aldığı pek çok rüya durumlarından bir tanesi değerlendirilir. Bu değerlendirmeden sonra ise tekrar Eliot'a ve "J. Alfred Prufrock'un Aşk Şarkısı" (1917) eserinden tipik olarak anlaşılması zor olan bir pasaja geri dönülür. Dizelerde yer alan "Onu demek istememiştin" denilmesi elbette oldukça tutarsız ve psikolojik bir eylemdir. Bir tür bir anlamsızlık tanımı ile yoğun bir şekilde ilgilenmiş bulunan, İngiliz geleneğinin iki yazarı Lewis Carroll ve Edward Lear'ın "Karmakarışıklar" (1871) isimli şiirinden alıntı yapılarak konu örneklendirilir. Fransız analist Didier Anzieu'nun zarf ve mazruf düşüncesine dayanan çalışmasında bulunabilecek bütünlüklü bir psikanaliz kuramına gönderme yapılır. Lear'ın şiirlerinden başka alıntılar da yapılır ve sonra analitik düşünce alanında ve mitler üzerine çalışan yeni-Jung ekolünden analitik psikanalist ve yazar James Hillman'ın bir eserini ele alınarak, "Rüya ve Yeraltı Dünyası" (1979) adlı eserinde, yazar hem bilinçdışının farkı konusundaki düşünceleri bir araya getirdiği hem de bunları Platonik düşünce unsurları ile ilişkilendirdiği anlatılır ve açıklanır. Sonrasında ise Hillman'ın metaforik fonksiyona ilişkin yaklaşımının belirli bir örneğine kulak verilir ve "Herkül" imgesi odaklı olan ilgili pasaj aktarılır. Buradan ise bu konu çağdaş İskoç romancı "Iain Banks'ın Köprü" (1986) adındaki eseri ile bir aşama daha ileriye taşınmış olur. On dördüncü yüzyıldaki "Sör Gawain ve Yeşil Şövalye" şiirinden tutun da "Childe Roland Kara Kuleye geldi" eserine kadar, çok sayıda Batı hikâyesinde aynı hususun üzerinde durulmuştur "Kutsal Kâse" ise bu alanda sıklıkla kullanılan bir başka metafordur ve belki de İngiliz edebiyatındaki en kalıcı simge, "Kutsal Kâse" arayışı olagelmıştır. Mesih'in ölümü ile kurulan bağlantılara bakılacak olursa, kâsenin aslında bir kadeh olduğu iddia edilebilir ya da gerçeğin sürekli olarak elimizden kaçıp kurtulduğu, bitmek bilmeyen bir arayışın simgesi olduğu da ileri sürülür;

6-*Metafor, Tekinsiz, Déjà-Vu* (s. 141) bölümünde, metaforun, bildiğinden daha

çoğunu ve daha azını söyleyerek, metnin tekinsiz bir biçimde kendini aştığı zemin olarak görüldüğünün altı çizilir. Devletin siyasi bir “yapıya” benzetilmesinin açıklanması ile başlayan bölüm, “Tekinsiz” (unheimlich) ifadesinin tanımının 1919’da yayımladığı “Tekinsiz” isimli kısa metinde Freud tarafından yapılmış olduğu belirtilerek devam eder. Buna göre tekinsiz, “bizi çok eskiden ve uzun süre aşına olduğumuz bir şeye geri götüren, iç ürperten cinsten bir şeydir”. Bu bilgiler ışığında, Thomas Hardy’nin “Uyanık Yatmak” (1927) adlı kısa şiirini ele alınır. “Metaforun, tekinsizin ve déjà-vu’nun hepsinin rüya düşüncesi etrafında bir araya geldikleri” belirtilirken, bu kapsamda Franz Kafka’nın ünlü öyküsü “Dönüşüm”e değinilir. Nitekim, benzeri bir sürecin başka bir bilindik örneği ise 1958 yılında Eugène Ionesco’nun kaleme aldığı “absürt” oyun “Gergedan”dır. Ardından, Orson Welles’in klasik filmi “Yurttaş Kane”in (1941) sonundaki o ünlü ifadelere gönderme yapılarak, İskoç/Kernevek şair W.S. Graham’ın alıntılanan ifadeler ile anlatmaya çalışıldığının da buna benzer bir his olduğu açıklanır. Tennyson’un genelde “Kızıl Taçyaprağı Uyuyor Şimdi” (yaklaşık 1849) diye bilinen o harika sonesine değinilirken, bir başka pasaj örneği olarak ise James Elroy Flecker’in ünlü “Eski Gemiler” (1915) şiiri verilir. Romancı Russel Hoban’ın “An içinde An” (1962) başlığı altında değindiği bütün karışıklıklar ile devam edilerek, ardından konu Roy Fisher’in “Çeşitli Figürleri olan İçeridekiler” (1967) adındaki daha uzun bir şiirin bir parçası olan “Yanlış Zaman” adlı kısa şiirini ele alarak bir adım öteye taşınır. Daha fazla açıklama yapmak adına İskoç şair Douglas Dunn’un “Ataşa Övgü” (1981) adlı şiirinden eğlenceli bir örnek verilerek ve analiz edilerek bölüm sonlandırılır.

7-*Metafor, Farklılık, Çevrilemezlik* (s. 161) bölümünde, metafor hakkındaki önemli bir başka şeyin de, onu daha geniş bir kültürel katmana duyarlı olarak ve özellikle de benzerliklerin ve farklılıkların yapılandırılabilirdiği ve sınanabildiği bir çalışma olarak görmek olduğu ifade edilir. Bob Dylan’ın bir şarkı sözünün bazı kıtalarından alıntı yapılarak başlayan bölüm, Freud veya Hillman’ın yorumları ve Poe’nun “Rue Morgue’daki Cinayetler” (1841) şiirine yapılan göndermeler ile devam eder. “Metaforik benzeşmenin” ne kadar ileriye gidebileceği sorusu irdelenirken, “Passage to Juneau” (2000) adındaki bir otobiyografik romanda, Seattle’dan Alaska’ya, Kuzey Amerika’nın kuzey kıyılarında kendi başına yaptığı bir yat yolculuğu sırasında seyyah yazar Jonathan Raban’ın anlatılarına yer verilir. “Kurt” metaforu ise Batı uygarlığının köklerine veya Roma’nın mitik kurucuları olan ve dişi bir kurt tarafından emzirilen “Remus ve Romulus”a kadar gitmektedir. Bu bağlamda Dean Inge’nin ironik bir yorumu şöyledir: “Aslına bakılacak olursa, kavga çıkaran tek bir canlı vardır. Kurtlar halen farklı bir görüşü savunmaya devam ediyorken, koyunların vejetaryenlik lehine kararlar almaları fayda etmez.” Son asırların kültürel ana metaforlarından birinin kullanıldığı Freud’un *Uygarlık ve Huzursuzlukları* (1930) metni aracılığıyla, psikanalitik metaforun can damarına doğru yolculuğa çıkılır. Bir

başka örnek ise Jean Rhys'in "Büyük Sargasso Denizi" (1966) adlı eserinden ve bunun üzerine modellenerek alternatif öyküsünü anlattığı Charlotte Brontë'nin "Jane Eyre" (1847) adlı eserinden verilir. Geleneğin bu yeniden yazımına ve Derrida'nın farklılık (differance) adını verdiği metnin yeniden oluşturulmasına başka bir örnek ise, "Cennet ve Cehennem Evliliği" (1793) adlı eserinde John Milton'ın ünlü yeniden yazımında bulunmaktadır. "Kelamın" kaçınılmaz bir biçimde "yayılmaya" hakkındaki yapısökümcü söylemlerden yararlanılırken, bu söylemlerden birinin de, "Edmond Jabès ve Kitap Sorunsalı" (1964) isimli denemesinde Derrida tarafından öne sürülmesi kıymetlidir. Blake'in şahsına münhasır teolojisine atıfta bulunulurken, Nobel ödüllü romancı Saul Bellow'un bir yorumu da ele alınır ve David Lodge'un, "Moby-Dick" (1851) yazarı olan Amerikan romancı Herman Melville hakkındaki ünlü yorumunu da buna ilave edilir. Şöyle der: "Melville, evrensel bir metafor yakalamak adına, adeta geleneksel romanın atomunu parçalamıştır". Lodge'un bu yorumundan, kültürel çeşitlilik ve farklılık gibi bariz sebeplerden dolayı, gerçekten evrensel bir metafor inşa etmeye yönelik hiçbir girişimin gerçekte tam bir başarıya ulaşamayacağı, ancak yine de bu metaforları inşa etme, yeniden canlandırma veya belli bazı zaman ve yerler için yeniden biçimlendirme gayretinin de edebiyatın ayrılmaz bir parçası olduğu (her ne kadar edebiyat bir anlamda bizzat Prometheus'a özgü kahramanca mücadele metaforuna sınırlanarak korunuyor olsa da) sonucu çıkarılır.

8-Metafor ve Sömürgecilik Sonrası Yaklaşım (s. 177) bölümünde, edebi ve kamusal alanlarda metaforun işlevini nasıl yerine getirdiğini görmenin en mühim alanlarından birinin de, bu kitabın özgün bir örnek olarak benimsediği sömürgecilik sonrası sahası olduğu belirtilir. Neyin ne ile kıyaslanacağı meselesi evrensel veya doğal bir mesele olmaktan tümüyle uzaktır, ancak gücün keskin hatlarının belirlediği bir konudur. Bu konu sömürgecilik sonrası yazarlar tarafından artan bir oranda açıklığa kavuşturulmuştur. Bu bölüm kapsamında verilen metafor örneklerine, Henry Newbolt'un Afrika savaşlarında savaşmak üzere büyüyen bir okul çocuğu hakkında 1897 yılında yazdığı "Vitai Lampada" ("Hayat Işığı" anlamında) adındaki en meşhur eseri ile başlanır. Bunun ardından, W.B. Yeats'in "İkinci Geliş" (1921) şiirinden yapılan bir açılış alıntısı ile bir anda metaforik alana nüfuz edilir. Batılı bakış açısıyla "Aşağı Nijer'in İlkel Kabilelerinin Pasifize edilmesi" ifadesindeki metaforik göndermelere göz atıldıktan sonra, Chinua Achebe'nin "Parçalanma" adlı romanından bir pasaja yer verilir. John Donne'ın "Hayalet" (1633) adlı şiiri ise, şiirin muhatabı olan kadın tarafından küçümsenmiş bulunan anlatıcının, ona musallat olmak üzere geri döneceği fikrine odaklanmaktadır. Nitekim, hayalet mefhumu, kadim zamanlardan Donne ve özellikle bir timsal olarak "Hamlet" (1601) ile Shakespeare'e ve oradan Stephen King'inki gibi kurgu eserlerde görüldüğü üzere günümüze kadar uzanır. Yirminci yüzyılın İngilizce konuşan en sarsıcı

yazarlarından birisi olan ve tıpkı Achebe gibi Nijerya asıllı olan Amos Tutuola'nın en bilindik kitapları "Palmiye Şarabı Ayyaşı" ve "Ölümler Kasabasındaki Palmiye Şarabı Barmeni" eserlerinden (1952), hayalet ve ruhların metaforik durumu sorunsalını son derece karmaşık bir hale getirmesi nedeniyle, örnek olarak "Tercih edilecek kadar Ufak değil" başlığını taşıyan bir bölümden alınan bir paragrafa yer verilir. Bir başka örnek niteliğinde, Karayipli yazar Derek Walcott'un "Ağıt" (1969) adlı şiirinin ilk kıtasından bir alıntı yapılır ve "birleştirilmiş metafor" konusuna değinilerek özellikle de Amerikan imgelerine dair yapılan bağlantılar ve analizler ile bir sonraki bölüme geçilir.

9-Bazı Örnek ve Sınırlar (s. 193) bölümünde, her ne kadar yukarıda anılan bu bölümlerin her biri farklı noktalardan metafor örneklerini üretiyor ve bunlara bu şekilde bakıyorsa da, bazı örnekleri etraflıca ele almak da son derece önem taşıdığı için, spesifik örneklere değinilir. Modern İngilizcenin en zorlu yazarlarından biri olan J.H. Prynne'nin "Oval Pencere" (1983) adlı şiirinin tek bir kısmı ele alarak konuya başlanır. Bu detaylı analizin ardından, yazar belki de dili kullanmak veya "sömürmek" yerine, her daim onun sonsuz güçlerini sınırlamakla uğraştığı dile getirilerek, Geoffrey Hill'in otuz bölümlü "Mersiya İlahileri" (1971) adlı şiirinin açılış bölümüne değinilir. Dilin metaforik hilebazlığını araştırma istekliliğinde gördüğümüz şey, belki belirli bir oyunbazlık olarak da tarif edilebilmektedir. John Ruskin'in bir eseri olan "Fors Clavigera"dan (1871-8) söz edilirken, buradan da Fluer Adcock'un "Astronomlar Arasındaki Eski Kraliçe" (1983) adlı şiirinin bazı kıtalarının incelenmesine geçilir. İlginç bir şekilde söz konusu atmosfer Jonathan Swift'in "Gulliver'in Seyahatleri" (1726) adlı eserindeki Laputa'sının ruhani sakinlerini andıran "astronomların" yaşadıkları yere benzetilir. Şiirin metaforik yapısının, bir temas eksikliğine, bir temas reddine, önemli olan ile olmayanın birbirine rakip olan kavrayışlarının uyumsuzluğuna dayandığı ifade edilir. Geleneksel kavrayışa ve bu geleneksel kavrayışın sarsılması veya geçersiz kılınmasına dayandığı için, metaforun tümüyle bunun tam tersini yapmasının da mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır.

10-Sonuç (s. 209) bölümünde, okuyucu ile metafor kuramındaki son gelişmeleri ve günümüzdeki durumu özetlemeye çalışan bir sonuca varılır. Öncelikle, William Congreve'in ilham sorunu veya bunun metaforik karşılıklarından biriyle ifade etmek gerekirse, "yazarın tıkanması" hakkındaki yorumuna yer verilir. Shakespeare'in "Aşkın Çabası Boşuna" (1595) adlı eserindeki, "Bir kitapta yetişen leziz şeylerle hiç beslenmedi. / Kâğıt yemedi, güya, mürekkep içmedi" ifadeleri vurgulanarak bu dizelerdeki metaforik anlatımlar üzerinde durulur. Tüketim imgesine dair bir örnek olarak, Elizabeth Gaskell'in henüz okumamış olduğu bütün kitaplar hakkında yaptığı yorumlardaki, "Henüz zamanım olmadı. Ancak bunlara aynen bir çocuğun bir pastaya bakması gibi bakıyorum parıldayan gözler ve sulanan bir ağızla, sanki onu bekleyen zevki aklından geçirirmişçesine" sözleri

gerçekten etkileyicidir. Robert Frost'un 1931 yılında kaleme alarak tam da bu konuya değindiği "Şiir ile Eğitim" adlı denemesinden bir pasaj alıntılanır ve Chaucer'den yapılan bir başka alıntı ile aynı konuya devam edilir. Shakespeare'in "Hırçın Kız" adlı eserine geri dönülerek, bu piyesteki ironi düzeyine ve eserin başlığının kökeni ve etimolojisine ilişkin açıklamalar yapılır. Bu açıklamaların hemen ardından ise, Martin Heidegger ile Jacques Derrida arasında yapısöküm konusundaki kendine özgü ardışıklığa geri dönülerek, "Derrida, Heidegger, Blanchot" (1992) adındaki ustalıklı eserinde, Timothy Clark'ın Derrida'nın "Metaforun Dönüşü" (1978a) adlı denemesinden önemli bir pasaja yer verdiği belirtilir ve ilgili pasaj alıntılanır. Iain Banks'ın "Köprü" adlı romanındaki klasik kaynaklara dayanan ve kaderi bir zincirli gürz ile dalgaları dövmek gibi görünen bir adama dair bir imge, Lewis Carroll'un "Walrus ve Marangoz" (1872) adlı eserindeki Walrus'un üzüntü dolu umutları ile kıyaslanır. Bu bağlamda, T.S. Eliot'ın muhtemelen 1940 yılında yazmış olduğu "East Coker" adlı eserindeki bilindik dizeler ele alınarak yeniden incelemeye tabi tutulur. Matthew Arnold'un sözlerinden alıntı yapılırken, Clark'ın yorumuna yer verilerek, J.H. Prynne'nin dil ile güreşmesi anımsatılır. Yazar, bu bölümün sonunda, konunun daha iyi ve rahat anlaşılmasını temin etmek bakımından yine bir gazete manşetine yer verir. "Barış anlaşması fırsatı tekrar kaçınca, Belfast bir ah çekti." ifadesindeki metaforik atıflar açıklığa kavuşturulur.

Eserin derinliklerine inildikçe, aslında metafor kavramının hâlihazırda tüm hayatınıza nüfuz etmiş olduğunu, metaforsuz bir yaşam sürdürmenin neredeyse olanaksız olacağını algılamaya başlıyorsunuz. Telaffuz ve terennüm ettiğimiz, sözlü ve yazılı iletişimde kullandığımız kelimelerin her bireyin zihninde az çok ayrı anlamlar ifade ettiğini ve dolayısıyla bir kelimenin yorumunun sınırsız olarak kabul edilebileceğini düşünürsek, metaforların özlü, özgün ve ölçek tanımayan çağrışımlarının ne kadar kıymetli olduğunu daha iyi ve yeterli bir şekilde takdir edebiliriz. Netice itibarıyla, şimdiden Türkiye'deki edebiyat fakültelerinde ve bağlantılı bölümlerde kaynak ve ders kitabı olarak okutulmaya ve yararlanılmaya başlanan eser, ülkemizin şiir ve edebiyat ikliminde "metafor" alanı ve kavramına yönelik büyük bir boşluğu doldurmakta ve gelecekteki çalışmalara ışık tutmaktadır. Bu konuda çalışan akademisyenler kadar metaforu ve yaşamlarımızdaki etkisini ve yansımalarını merak eden herhangi bir kimsenin de rahatlıkla kavrayabileceği ve içselleştirebileceği örnekler sayesinde, metafor artık gizeminden sıyrılıyor ve hayat akışımızda hak ettiği yeri almaya başlıyor. Bu bakımdan, "Metafor", metafor, şiir ve edebiyat alanında çalışan akademi mensupları kadar, bu alana ilgi ve yakınlık duyan herkese hitap eden bir başucu eseri görünümü arz ediyor.

Edebi bir eserin çevirisinin de bir başka edebi eser olarak kabul edildiği (Turell, 2012: s. 535) ve tüm diğer alanlardaki çeviri eylemlerinden farklı bir şekilde, edebiyat çevirisinin adeta bir sanat olarak benimsenmesi gerektiği (Wechsler, 1998:

s. 4) bilinciyle hareket etmek suretiyle, söz konusu eserin Türkçeye çevrilmesinde kullanmayı tercih ettiğimiz yalın dil ile, bu kitabın yabancı bir eserin çevirisi değil de kendi dilimizde kaleme alınmış bir eser olarak kavranılmasını sağlayarak, okuyucuları için kayda değer bir okuma, anlama, algılama ve aktarma rahatlığı sunmasını amaçladık.

Kaynakça

Eke, U. N. (2019). Edebiyatın Metaforik Gücü. *Söylem Filoloji Dergisi*, 4(2), 238-253.

Erdem, Ö. (28 Mayıs 2024) Dilin Doğası Metafor. *Karar Gazetesi*.

e-YOU-1: Hayat ve Kitaplar | 28 Temmuz 2024. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=7luOadiSlxQ> (Son Erişim Tarihi: (8.10.2024))

e-YOU-2: Pandora'nın Merakı | 21 Şubat 2024. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=rzHSguP-mTA> (Son Erişim Tarihi: (8.10.2024))

Punter, D. (2024). *Metafor* (Serkan Doğan, Çev.). İstanbul, Vakıfbank Kültür Yayınları, ss. 1-248.

Turell, M.T. (2012). *Detection approaches to plagiarism in literary translation*.

Uğur, N. (2023). Metafor Kuramının Kapitone Noktaları. İstanbul: *Varlık*.

Wechsler, R. (1998) *Perfoming Without a Stage: The Art of Literary Translation*, Catbird Press, Connecticut.

Yavuz, H. (1999). *Şiir Henüz*. İstanbul: Est&Non Yayınları.